

הרב פנחס בן אהרון

התחלפות אסתר בשדה*

פרק א'

מקור הדברים – ובמהות ההחלפה

מבואר בזוהר הקדוש שהקב"ה הסתיר את אסתר מאחשוורוש ונתן שדה במקומה, וז"ל הזוהר (ח"ג דף רעו): "ואי תימא דאתיחד עמה, אף על גב דהווי בביתא חדא, חס ושלום, אלא, כגוונא דיוסף דאתמר ביה ותנח בגדו אצלה, ולא לבושו, אלא בגדו, לישנא דבוגדים בגדו, והכא סתרא רברא, ובגין דא אסתר, לישנא דסתראה, אתה סתר לי, שכינתא אסתירת לה מאחשוורוש, ויהיב לה שדה באתרה, ואתהדרת איהי בדורעיה דמרדכי, ומרדכי דהוה ידע שם המפורש ושבעין לשון^(א), עבד כל דא בחכמתא, ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין דאפילו בלא דא, אית לה לבר נש קודם דיתיחד עם אתתיה, למללא עמה, בגין דשמא שידה אתחלפא באתתיה^(ב)" ובתיקונים (תיקון כא דף נז, א) "...ועליה אתמר ויהי אומן את הדסה... כאשר היתה באמנה אתו, ולא נגע בה נוכראה דאיהו אחשוורוש..." ושם (נח, א) "...וכגוונא דאסתר דסתיר לה מאחשוורוש דאיהו ערל וטמא ושווי באתרה שדית^(ג) בדיוקנא דילה הדא הוא דכתיב (אסתר ב, יג) כל אשר תאמר..."

ובספר מגיד מישרים לבית יוסף (פרשת ויקהל, מהדורא קמא): "...ומכל מקום לא איתיהב רשותא לאטלא ביה וזהמא ח"ו אלא לפנים בלבד, דהא שידא חדא מזדווגא ליה בדוכתא דאסתר ואתי עלה, ומעולם לא בא על אסתר ח"ו, ומרדכי היה בא על אסתר..."

ובפשטות מבואר שהיתה שדה במקומה ששל אסתר, וכעין השדים שמצינו במקומות רבים בחז"ל על מציאותם. אמנם, בכתבי האר"י (עץ חיים שער קליפת נוגה פרק ו') מבואר שכאן היה ענין אחר, וז"ל: "וזהו ענין אסתר שהיתה מנחת שדה במקומה ומזדווגת עם אחשוורוש... והיא קליפת נוגה שלה מבחינת הרע הנקרא שד, והיתה יודעת היא ומרדכי להשביע השד היצר הרע שלה על ידי שם המפורש^(ד) כנזכר שם שיתלבש בדמות גוף וילך אל אחשוורוש..." ומבואר שלא היה

(*) הערה כללית: דברים רבים במאמר זה הובאו במקומות רבים, ושלא להטריח את הקורא בציון מראי מקומות רבים השתדלתי לציין את המקור הראשון או החשוב והמצוי שביניהם. על פי רוב כתבתי את הדברים בלשוני, ובכמה פעמים ציטטתי את הלשון או חלקו. בכמה מקומות לא נמנעתי לכפול הדברים בכדי שירוך הקורא ויהיו הדברים ברורים.

(א). יל"ע מה השייכות של ידיעת מרדכי בע' לשון לענין השבעת השדה. וצ"ב.

(ב). אמנם, דין זה לא הובא בשו"ע. ועיין באשל אברהם (בוטשאש) סימן רמ, י. וכף החיים (סופר) ר"מ, ס"ק ס"ו

(ג). ויש גירסאות 'שנית' אמנם המפרשים גרסו "שדית", ראה באר יצחק על תיקונים שם, ובאור ישראל (להמגיד מקאזניץ, על תיקונים שם) ביאר גם לפי הגירסא 'שנית' שהכוונה היא לצד השני של אסתר שהוא השדה שהוא צד הרע שבה.

(ד). ובענין שם זה, ראה ספר חוזה ציון (לרבי עמנואל חי ריקי תהלים לב, ז) 'אתה סתר לי מצר': "בשם הידוע היוצא מר"ת מצר שהוא סמא"ל, שבר"ת אתה סתר לי מצר, 'תצרני רני פלט תסובבני סלה' לומר סלה תסובבני... שלעולם אהיה נמלט מיד סמא"ל האמור, ומי יודע אם לא יהיה זה השם סא"ל שבר"ת שהוא שם אחד משמות ע"ב אותו השם של ע"ב שבו הסתיר מרדכי לאסתר מליגע בה..." ע"ש עוד.

זה שדה בעלמא אלא חלק הרע שבאסתר^ה. ובספר עמודיה שבעה (עמוד ראשון דף יא) כתב בביאור הענין בשם האר"י^י: "כל אדם ואדם הוא מורכב מצד טוב ורע ושניהם הם מתלבשים זה בזה והם ממש כשני צורות של שני בני אדם ודומים זה לזה ונכללין כאחד, אלא שחלק הטוב נקרא לבוש וחלק הרע נקרא בגד, מלשון בוגדים בגדו ואותו הרע נקרא גם כן שד המחטיא את האדם, והוא היצר הרע שבקרבו והחלק הטוב הוא היצר הטוב שבו המרגיל את האדם בתורה ומעשים טובים וכו' והיו מרדכי ואסתר יודעים להשתמש בשם המפורש ולסלק חלק הרע מן הטוב וכן עשו והפרידו חלק הרע הנקרא בגד ושד מן אסתר והיה נראה כאסתר ממש בצורתה, ועם אותו חלק הרע היה מתייחד אחשוורוש..."^ה.

מתי היתה מתחלפת

בבן יהוידע (מגילה יג, ב ד"ה מלמד שהיתה עומדת) כתב לבאר איך היה קורה דבר זה ולא הרגיש אחשוורוש, אלא שהחלפה זו היתה בדרך נס ועל ידי שם המפורש, ולכן לא היתה עושה כן אלא כשראתה שרוצה לשמש עמה אחר חיבוק ונישוק, אבל קודם לכן היתה מוכרחת להיות עמו ולא הותר להשתמש בשם בשביל הנאתה^ה, וכשהיתה רואה שהיה רוצה לשמש עמה אז היתה אומרת שם המפורש כדי להביא שם את השדה במקומה, ובאותו שם המפורש היתה עושה פעולה שתהיה רואה ואינה נראית, אבל כשלא היה רוצה לשמש עמה לא היתה מתחלפת בשדה. ולכן הלשון בחז"ל "שהיתה עומדת מחיקו של אחשוורוש ויושבת בחיקו של מרדכי" שהיו ב' דברים אלו יחד באותו הזמן ממש. וכותב עוד, שאולי גם כשהיתה חוזרת מבית מרדכי לבית אחשוורוש היתה משתמשת בשם כדי להתעלם מעין הרואים מחשש סכנה, ומזה לא היה לה הנאה, רק לצורך הצלה ולכן הותר. אמנם, בספר עיני שמואל (קראטשין, גדה טז) כתב שאף בבית הנשים היתה מתחלפת עמה. ועיין.

ומצינו עוד מרבתינו האחרונים המבארים שהיא התחלפה גם בשעה שרצו להאכילה מאכלים אסורים, שמצינו: "וישנה ואת נערותיה... שמואל אמר שהאכילה קדלי דחזירי" (מגילה יג, א). והתוספות שם בד"ה קדלי דחזירי כתבו שח"ו היא לא היתה אוכלת. וכתב במגילת סתרים^ה: "פירוש שהיא לא אכלה רק אותה השידית שהכניסו תחתיה אכלה אותם". וביערות

ה). וראה מדבר קדמות מערכת א' אות נ' שמביא מהאר"י שושתי היתה צד הרע של אסתר. וזה שכתוב 'ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה' שאסתר היתה צד הטוב ושושתי היתה צד הרע, וזהו לרעותה חלק הרע לזו שהיא טובה ממנה. ואף שושתי כבר מתה, עיין דברים אחדים להחיד"א דרוש ח' לשבת זכור מש"כ בביאור הדבר. ואין לי עסק בנסתרות.

ו). ואמנם ראה ר' צדוק הכהן מלובלין - רסיסי לילה אות נב: "ולפי שלא ידעתי אם הדברים ממקום קדוש יצאו כי לבי מגמגם בהם הרבה לכן לא רציתי להזכיר הדברים ולהאריך בזה..." ע"ש. וכמדומה שכוונתו לדברים אלו. ועיין.

ז). וביאור דבר זה ראה באור יקר להרמ"ק על רע"מ שער ב' סימן כ"ב. שענין זה נהיה מחטא עץ הדעת שנתערבו הטו"ר באדם עצמו. ועיין עוד בעמודיה שבעה הנ"ל אריכות, ומה שביאר לפי"ז בתהילים פרק כב.

ח). ויש להעיר על דברות קדשו מדברי התיק"ז (ג, א) שמשמע שלא נגע בה כלל ("ולא נגע בה נוכראה כלל"), וכנראה שפירש את דברי הוזהר שלא נגע בה היינו שלא בא עליה. וע"ש עוד בלשון התיקונים (מש"כ בערב היא באה) והבן. ודוק.

ט). וכן כתבו רבים, יערות דבש (דרוש יג) ומדרש תלפיות (ענף אחשוורוש), ובן יהוידע שם ועוד.

דבש כתב שאכילת השדה את הקדלי דחזירי הייתה לצורך, כדי שלא יכירו שהיא יהודיה (וראה שם במגילת סתרים שנראה בדבריו דבר חידוש, שהחליפו אף את נערויה בשידות כדי שלא יכירו שהיא יהודיה).

פרק ב'

האם מתיישבים הדברים לפי מה שמבואר בשאר דברי חז"ל

מצינו כמה מקומות בדברי חז"ל שמהם נראה בפשטות סתירה לדברי הזוהר, כמו בגמ' מגילה (טו, א) שאמרה אסתר למרדכי שעכשיו שהולכת ברצון תהיה אסורה עליו, וז"ל הגמ': "...אשר לא כדת, אמר רבי אבא: שלא כדת היה, שבכל יום ויום עד עכשיו - באונס, ועכשיו - ברצון. וכאשר אבדתי אבדתי - כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך". וכן מצינו (מגילה יג, ב) ש"היתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי", ואם היתה שדה שמשמשת עמו למה לה לטבול. ובסנהדרין (עד, ב) דנה הגמרא מאסתר להלכות חילול השם, וז"ל הגמ': "והא אסתר פרהסיא הוא, אמר אביי: אסתר קרקע עולם היתה. רבא אמר: הנאת עצמן שאני".

הדעות שיש כאן מחלוקת

היעב"ץ בהגהותיו לספר אמונת חכמים פרק כג¹ כותב: "בפירוש אמרו חז"ל שעומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, הא ודאי דתלמודין לא סבירא ליה לגמרי מה שכתב ברעיא מהימנא הנ"ל" הרי שלדעתו של רבינו היעב"ץ אין הדברים מתיישבים.

וכן כותב גם רבי צדוק הכהן (רסיסי לילה את נב): "ובאמת פשטיה דגמרא עד עכשיו באונס משמע דפליגא אההוא דרעיא מהימנא" ע"ש עוד מה שמתחבט בדברים. ודוק. וראה עוד אות חיים ושלום (מונקאטש, רסו, יג), ושו"ת שם משמעון (פולק, אבן העזר סימן ז).

הדעות שאין כאן מחלוקת

מה שלמדו חז"ל מאסתר. אמנם, כבר הזוהר הקדוש גופיה (כי תצא רעו, א) עומד על תמיהה זו, וז"ל: "ומה דרבנן דמתניתין שויין קמייהו דאתתא אנוסה מותרת לבעלה, ודאי איסור והיתר דמתני' לא ממלל אלא במיליה דב"נ" ע"ש. וכתב המקדש מלך לבאר דברי הזוהר: "ומה רבנן דמתניתין: יקשה בכח דאם כן ששידה נתנה במקום אסתר איך אמרו רז"ל דאסתר הותרה למרדכי מפני שהיתה אנוסה. ודאי איסור והיתר וכו': פירוש, המה דברו לפי הדין הכולל בעניני האדם כאן למטה לפי הפשט לפי מראה עיני האדם... ששנו במשנה ובגמרא לסדר הדינים על דרך הפשט לקיים מצוות ה' ולא פנו אז לגלות רזים וסודות..." מובן אם כן שאין סתירה בין הדברים, אלא שחז"ל קובעים הדין לפי הפשט, שהוא הנראה והנגלה לעיני בני האדם.

י. נדפס על הספר בהוצאה החדשה (זכרון אהרון).

בספר אמונת חכמים (לרבי אביעד שר שלום באזילה, תלמיד הרמ"ז, פרק כ"ג) כתב, וז"ל: "ושאלתי את פי מורי הרמ"ז, אם כן (-שנתחלפה בשדה) איך למדו מזה כמה דינים בגמרא (בסנהדרין עד א), והשיב שכיון שהכתוב כפשטו מעיד שאסתר שכבה עם אחשורוש, אילו היתה חייבת למסור נפשה ותהרג ואל תעבור, לא היה הכתוב כותב דבר שמן פשטו יעלה לנו שמותר לעשות דבר שהוא כנגד התורה, אם כן כל מה שעולה לנו מזה כפי הפשט הוא אמת"^(א). ועוד אני הצעיר אומר, שלא היתה יודעת אסתר שהקב"ה יעשה לה נס, ואילו היתה חייבת למסור נפשה היתה מוסרת ותיהרג".

מה שאמרה אובד ממך. ותיירץ בכן יהוידע^(ב) שכיון שבגלוי היא הולכת מרצונה אליו היא נאסרה על מרדכי. עוד, שסברה שהיא תבקש ממנו בעת שתראה שמוצאת חן בעיניו ביותר, וחשבה שמא יהיה זה בשעת תשמיש, ועל כן היה מוכרחת לילך בעצמה כי אם תהיה השדה לא תוכל היא לבקש. ע"ש. ובחיד"א בחומת אנך (פרק ב) ביאר שהיא סברה שלא תוכל להתחלף, ולכן אמרה כן אבל לבסוף נתחלפה.

מה שכתוב שהיתה טובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. בספר קנאת ה' צבאות לרמח"ל חלק ב (גנזי רמח"ל' עמוד צו) ביאר שהטבילה היתה מחמת הפגם שנגרם על ידי שהיתה עמו, וז"ל: "אמנם אף על פי כן נמצא זה איזה פגם באסתר עצמה כי זה גורם למעלה גם כן איזה פגם באסתר עצמה ועל כן אסתר היתה טובלת ויושבת בחיקו של מרדכי...". ובבן יהוידע (שם) כתב שהיתה נמצאת עמו ורק מתחלפת כשרצה לשמש עמה ממש, ולכן היתה טובלת משום נקיות בעלמא "כי הצדיק אפילו אם ניתו עליו צינור מפיו של הרשע נמאס בעיניו" (וע"ע לקמן פרק ה' על הגמ' שם את דברי היערות דבש על טבילה זו).

פרק ג'

כיצד לא הכיר אחשורוש שאסתר התחלפה בשדה

כיצד לא הכיר בקולה. בחיד"א בחומת אנך הוכיח מדברי הזוהר (ח"ג רעו, א) שאדם צריך לדבר עם אשתו קודם הזיווג שמא תתחלף בשדה, שמשמע שאין לשדה רשות לשנות הקול כאשתו, ואם כן איך לא הרגיש אחשורוש בקולה, אלא, שאחשורוש לא היה מדבר עם אסתר, שאינה בת מלכים (ראה מגילה טז, א), ולכן היתה יכולה להכניס שדה במקומה^(ג). ולכן לא הגידה

יא). וראה גם את דברי רבינו החיד"א בספר דברים אחדים (דרוש ח' לפרשת זכור דף לו, עמוד ג ד"ה ואפשר): "וכל שהלכה ברצון נאסרה כמשפט הנבעלת ברצון ואין לנו עסק בנסתרות למען דעת אם הכניסה שידה כי אין לדון רק על פי הנגלות לנו, ואף על גב דברעיא מהימנא ריש תצא קאמר דמרדכי הוה עביד כל דא מכל מקום מחמיר על עצמו והיה דן כפי הנגלה". וראה גם שפתי חיים (אמונה ובחירה חלק ב עמ' רסו) שמביא את דברי האמונת חכמים ומבאר הדברים.

יב). וראה עוד מה שכתב בספרו בן איש חיל דרוש לשבת זכור (כא, ב).

יג). אמנם בבן יהוידע שם (ד"ה בתחילה על ידי תורגמן) ביאר שמה שהיה מדבר עמה על ידי תורגמן היה רק כאשר דיבר עמה בפני רבים אבל ביחידות בינו לבניה ודאי שדיבר עמה בלא מתורגמן, אבל גם לשיטתו יש ליישב כיצד לא הכיר בה, שהרי בבן יהוידע עצמו כתב שהתחלפות היתה רק בזמן שבא לשמש עמה בפועל, אבל קודם בחיבוק ונישוק היה עמה, א"כ מובן היטב שלא הרגיש בקולה, כי עד אז היה קולה ממש. ודוק.

עמה ומולדתה. בשל כך, בסוף כשהלכה אסתר לבטל את גזרת המן היא הייתה מוכרחת להגיד שהיא ישראלית מזרע שאול המלך. וכיון שהיא היתה בת מלכים ידבר עמה ושוב אינה יכולה להכניס שדה. עוד כתב וז"ל: "ועוד בה שלישיה דהגם שהיה מדבר עמה. חלק הרע ישלח דברו בקול אסתר דלא דמיא לשידה דעלמא כי היא בחינת אסתר עצמה חלק הרע מהטוב כי שיח וכי שיג לה".

כי צד לא הכיר בשערות וכפות רגלים. הנה מצינו שכפות רגלי השדים דומות לרגלי תרנגולים (ברכות ו, א), ואין לשדות שערות (רות רבה פרשה ו, א^ט), ומשמע, שאף שהשדים מתחלפים לכמה גוונים (ימא עה, א), בעניינים אלו אין יכולים להתחלף^{טו} [וראה בן יהוידע בגיטין (סח, ב) שכותב כן במפורש לגבי הרגלים שאין יכול להתחלף, ע"ש הטעם]. ואולי ע"כ צריך לומר שחלק מענין הנס הזה של ההסתרה היה שלא תתגלה, ולפיכך הוא לא הרגיש בזה. וצ"ע כי צד בפועל אירע דבר זה, ואולי למרות שאין השדים יכולים להתחלף בענין השערות והרגלים כאן כן היה אפשר, וצ"ע. ואולי, כיון שלא היתה זו שדה דעלמא אלא חלק הרע של אסתר עצמה, גם לא היו לה את התכונות הרגילות אצל השדים, וכמוש"כ החיד"א שלכן לא הכיר בקולה. ודוק.

כי צד לא הכיר שאין לה 'בבואה דבבואה'. ובספר יערות דבש (ח"ב דרוש יג) ביאר שהנה השדים בלילה אין להן בבואה דבבואה, וא"כ איך לא הכיר בה, אך כיון ששימש רק בלילה לא הכיר בה, ובזה פירש את דברי הגמרא במגילה מתוך גנותו למדנו שבחו שלא שימש בלילה, שמתוך גנותו שלא שמש עם אסתר אלא רק עם השדה למדנו שבחו שלא שימש אלא בלילה. ואולי גם כאן יש לפרש כמוש"כ למעלה, שלא הייתה זו שדה דעלמא ולא היתה כשאר השדים. ודוק.

כי צד לא הבחין שאינה רואה דם נדות. במדרש אסתר רבה (פ"א, ג) מבואר שמשנכנסה אסתר אצלו לא היה בועל נדות, ומה הענין לציין שבחו, ובספר עיני שמואל (קראטשין, נדה טז, ב) מביא שבאו לומר מכיון שלא שמשה עמו אסתר אלא השדה היה יכול להתפלל על שאינה רואה דם, ואף אם היתה השדה מראה לו דם הרי דמה ירוק (ומביא שכן מבואר בגמרא שדם השדים ירוק, ואין נמצא כן בש"ס), ולכן נעשה נס שמאז לא היה בועל נדות, ולא היתה נכנסת השדה ולא הבחין בדם הירוק. ובזה ביאר את מש"כ המדרש אסתר רבה (פ"ה, ח): "ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים – לשאול על כתמיה ונידותיה, לדעת את שלום אסתר – שלא יעשה לה כשפים", ומבאר שאחרי ששדה נכנסה עמה היתה נכנסת גם אל בית הנשים, ואם ידע שומר הנשים שאינה רואה דם ידע שאין זה אסתר, ואף אם השדה תראה דמה יבינו שהיא אינה אסתר כי דם השדה ירוק, וחשש שמא בגלל זה יעשו כשפים לאסתר עצמה. ולכן הלך בעצמו לשאול על כתמיה ועל נדותיה שלא יראה שומר הנשים. ע"ש.

(יד). אמנם, שם הלשון היא 'רוחות' אבל בתנחומא (בוכר) פרשת בא סימן טז כתוב להדיא כן גם על שדים.

(טו). וידידי הר"ר חיים ש. שליט"א ביאר ממש"כ בכתובות (מח, א) דמנהג פרסיים דמשמשים מטותיהם בלבושיהם, ולפיכך יתכן דהיתה מכוסה ולכן לא הכיר בה. ודפח"ח. וידידי הר"ר רפאל מ. שליט"א אמר לתרץ ענין השערות שאף שאין להם שערות משלהם אבל אין מניעה שישמו עליהם שערות שאינם שלהן, ולפיכך לא הרגיש בה, ולפי"ז י"ל מה שמצינו בבויעז שמשמש בשערותיה צ"ל שבדק אם יש לה שערות משלה או שהם תלושים. ודוק.

פרק ד'

האם אסתר ילדה את דריוש, והאם בשעה שהלכה אסתר מרצונה לא התחלפה בשדה

מבואר במדרשי חז"ל לפי דעה אחת שדריוש היה בנה של אסתר (אסתר רבה פרשה ח, ג, ויקרא רבה פרשת שמיני יג, ה וז"ל: "א"ר יודן ברבי סימון דריוש האחרון בנה של אסתר היה טהור מאמו וטמא מאביו", ואמנם יש דעות שלא היה בנה ע"ש, וראה מה שנבאר לקמן). וצ"ב, שאם התחלפה בשדה אם כן איך ילדה אסתר ממנו?
ומצינו בזה שלשה ביאורים:

א. אסתר ילדה את דריוש בפעם שהלכה מרצון

והנה מבואר שבשעה שהלכה מרצונה אמרה "כאשר אבדתי אבדתי", ובגמ' (מגילה טו, א) מבואר שאמרה שעד עכשיו היה באונס ומכאן ברצון, ולכאורה אם היתה מתחלפת בשדה ממה חששה. אלא מבואר שבשעה שהלכה מרצונה לא התחלפה בשדה, ולכן אמרה כאשר אבדתי אבדתי, ואז התעברה ממנו ונולד דריוש^(ט). וכ"כ רבינו החיד"א בחומת אנך על אסתר (פ"ב) ובספרו דברים אחדים (דרוש ח' לשבת זכור).

ויש להבין למה לא התחלפה אז בשדה. וראה בפקוד עקרים לרבי צדוק הכהן (אות ה') וז"ל: "אך לפי מה שכתב ברעיא מהימנא (ח"ג רע"ו א) דשלחה שידה במקומה אם כן אי אפשר דנתעברה מקודם רק אז דהוצרכה לילך בעצמה לפעול הישועה שאי אפשר על ידי השידה". וכן איתא בספר זרע קודש (קט, ב. והו"ד בלשונו לקמן בפרק ה' עה"פ הנ"ל - ובכמה ספרים הובא בשם המגיד מקאזוניץ) שידע שעל ידי ביאתה בפעם הזאת יצמח הצלה לישראל, על כן לא רצה שיהיה כעת על ידי הסט"א, משו"ה אמר לה 'אל תדמי בנפשך' שעתה לא תבוא אליו בדמות, ש'אם החרש תחרישי לעת כזאת' ותבא גם עתה בדמות, 'ריווח והצלה יעמוד ממקום אחר' מסט"א. ובספר דברי אסתר (רבי אריה לייב מלאנצהוט, דף כג, א) כתב, שכמו שבריאת השדים לא היתה בשלימות כן נס שנעשה על ידי השדים אינו בשלימות, ויתכן ששוב תחזור הצרה, ולכן לא היה אפשר שייעשה הנס על ידי השדה. ובטעמא דקרא למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (אסתר ב, יט) כתב: "מה שכתוב אובד ממך כיון שמרדכי אמר לה שבזכות שתמסור נפשה ינצלו לא יכלה לשלוח שידה והיתה מוכרחת ללכת בעצמה וממילא תיאסר למרדכי" (ועד"ז כתב גם בספר דברי אסתר הנ"ל).

(טז). ובעצם הענין שגלגל הקב"ה את לידת דריוש מאסתר הוא ענין גבוה ונעלם, ראה למשל: אמת ליעקב (להגר"י מליסא) ב"ב עג, ב ד"ה ואמר רבב"ח זימנא חדא. וחת"ס כתובות לט, א ד"ה משמשת. וראה ליקוטי מאמרים לרבי צדוק הכהן עמוד לב למה התעברה ממנו בתאריך זה דוקא.

ב. דריוש נולד מהשדה

אמנם, מדברי האר"י (עץ חיים שער קליפת נוגה פרק ו') מבואר שדריוש נולד מהשדה^(ז), וז"ל: "וזה ענין אסתר שהיתה מנחת שידה במקומה... והיא קליפת נוגה שלה מבחינת הרע הנקרא שד, והיתה יודעת היא ומרדכי להשביע השד היצר הרע שלה על ידי שם המפורש הנזכר שם, שיתלבש בדמות גוף וילך אל אחשוורוש, ומשם נולד דריוש בן אסתר מצד השידה ההיא לה, והרי הוא בן אסתר ממש, לכן היה חציו טוב וחציו רע..."^(ח). ומשמע שתמיד היתה עמו רק השדה, ולא חילק בין הפעם הזו שנכנסה ברצון ובין הפעמים האחרות. וזה מתיישב עם אותן הדעות במדרש שהוא לא היה בנה. ובבית לחם יהודה (לרבי יהודה פתייה, דף קסו, ב) תמה על זה, היאך ילדה השדה ילד גשמי בגוף חומרי, ואיך בשעה שילדה השדה לא הרגישו בה שאינה אסתר. ולכן מפרש דבר חדש, שאחר שנבעלה השדה עם אחשוורוש היתה חוזרת ומתלבשת באסתר עם משך הזרע שקבלה מן אחשוורוש ושם במעי אסתר עצמה היה עיבור דריוש ולכן נכלל מטוב ורע שבאסתר. ע"ש.

ג. דריוש נולד ממרדכי ואסתר

תוספות הרא"ש (מגילה יג, ב) כתב: "...דכורש היה בן מרדכי והא דקרי ליה בן אחשוורוש משום דגדלו בביתו". וגם זה מתיישב עם הדעות במדרש שלא היה בנה.

פרק ה'

ליקוט של פסוקים ומדרשי חז"ל המבוארים לפי ענין זה, ורמזים ודרושים

ביאורי מגילת אסתר

"...ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה" (א, יט). ראה מה שהבאנו פרק א' בהערה ו.

"ויהי אומן את הדסה היא אסתר... ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת" (ב, ז). היינו שמשך ממנה חלק הטוב הנקרא הדסה ונשאר חלק הרע הנקרא אסתר, והסיבה לזה כי במות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת, ודרשו חז"ל (מגילה יג, א) לבית, וכדי שלא תהיה אסורה לו הפריד חלק הטוב מהרע. קונטרס זכרון משה יהודה (בסוף ספר סוכת דוד לר"ד קוויאט על קדושין). וראה לקמן בענינים שונים. בעניין שם אסתר והדסה.

(ז). והגר"ח קניבסקי שליט"א בטעמא דקרא על אסתר הקשה שבב"ר פל"ט, יג איתא שאסתר שנשאת לאחשוורוש היתה בת ע"ה, וקשה הלא אין אשה יולדת לאחר ס' וכמבואר בב"ב קיט ב וקשה לומר שנעשה לה נס שתלד מאותו רשע, וביאר לפי המבואר שילדה השדה, ומובן איך ילדה.

(ח). ומכאן ראייה ששדה יכולה ללדת מאדם, וכן הוכיח באות חיים ושלום (מונקאטש, סימן רסו, ג).. אמנם, לפי דברי הבית לחם יהודה אין ראייה כלל.

"לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה" (ב, י). ראה לקמן פסוק כ'.

"לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה" (ב, יא). החיד"א (בנחל אשכול כאן) כתב שלשון 'יעשה' הוא ממילא, ומוכן לפי המבואר "שנתן לה שמות וכוונות להפריש חלק הרע ממנה וזה שאמר לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה ממילא על ידי הכוונות שמסר לה אם נפרד חלק הרע ממנה ואחר כך נתחבר... וזה שאמר ומה יעשה בגופה" (וראה עוד בנחל קדומים וילך עה"פ ואנכי הסתר אסתיר).

"ובזה הנערה באה אל המלך... בערב היא באה ובבוקר היא שבה" (ב, יג-יד). בתיקוני זוהר (תיקון כא דף נו, ב) איתא: "הדא הוא דכתיב ובוזה הנערה באה אל המלך, נערה ודאי באה אל המלך, דאיש לא ידעה אלא בעלה, וכמה דבערב היא באה נערה בתולה ודאי, הכי נמי בבוקר היא שבהנערה בתולה ודאי..." וכתב בדרך אמת על התיקונים "נראה לענ"ד שהכי קאמר כמו שבערב היא בתולה ממנו שלא נגע בה בודאי כך בבוקר היא שבה בתולה משום שלא נגע בה וזהו היא באה היא שבה כלומר לבדה בלא שותפות רוחא דיליה אלא נקיה וברה..."

"אל בית הנשים שני" (שם). בתורת חיים (קסוב) כתב שמרמז על זה שנתן במקום אסתר שניה, וזה נרמז כאן 'בית הנשים שני'.

"ובהגיע תור אסתר בת אביחיל" (ב, טו). לכן נסמך ובהגיע תור אסתר בת אביחיל למקרא שלפניו בערב היא באה, וזהו 'יישנה ואת נערוותיה' שכיון שבערב היא באה היה אפשר לה לשנות שתהיה השדה נכנסת במקומה. (שו"ת קריה הנאמנה סי' מד).

שם. במדרש פליאה (אות קכו) איתא: "ובהגיע תור אסתר. מהו תור, אלא תור וגוזל שראה אברהם אבינו בברית בין הבתרים, היא אסתר שבתרה בתוך, והיה המן מפיל עליה גורלות". וביאר בביאור בינת נבונים, שמרמז להפרדה זו שהפריד מרדכי חלק הרע ממנה, וזהו מש"כ שבתרה שחלקה מרדכי בתוך, והמן היה חכם להרע והפיל גורלות לדעת מהו חלק הרע כדי להלשין על מרדכי שעשה כן. ע"ש.

"וימליכה תחת ושתי" (ב, יז). ביאר בשפע חיים (פרשת חיי שרה) שבא לומר שרק לגבי המלוכה היתה תחת ושתי ולא לגבי שאר הענינים.

"ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחודש העשירי הוא טבת ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו וכו' אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר ציוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתה באמנה אתו" (ב, יז-כ). ולכאורה למה נכפל מה שלא הגידה, שכבר לעיל (ב, י) כתוב "לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה" אלא, מרומז כאן שכיון שלא היתה אלא שדה אם כן לא עברה כלל על עריות ורק היה איסור מפני חילול ה', ולכן כל זמן שלא הגידה את עמה ומולדתה אין חשש. וזה מרומז בפסוקים "ותלקח אסתר אל בית המלך וכו' ולא יקשה לך למה לא מסרה עצמה למיתה מגודל איסור עריות, ולכן אמר ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות, ועל כן ביקש לטעום טעם בתולה טעם, ואין זה אלא שניתן תמורת אסתר שידית בזרוע דאחשורוש ויאהב את אסתר הטפל לה ואם כן לא היה שם עון עריות, וא"ת מפני חילול ה' היה לה למסור עצמה, ומתרץ הפסוק אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר ציוה עליה מרדכי לצאת לתחילה לכל

הדעות ואין כאן חילול ה' כלל. וזה רמז בפסוק אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר ציוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עושה... אלא נראה דמרדכי על ידי שמות הקדושים פעל ונתן שדית בזרוע דאחשורוש, ואפשר דאותן השמות מסר בפה אסתר בכל עת וזמן שתקרא למלך שתוכל לפעול פעולה זו, ולכך קאמר תחילה אין אסתר מגדת וכו' בזה היה מסלק עון דחילול ה' אך עון עריות קאמר ואת מאמר מרדכי אסתר עושה ר"ל מאמרו שמסר לה שמות קבלה מעשיות להנתן שדה במקומו היתה עושה כן כאשר היתה באמנה איתו שלא תאסור עליו בביאת נכרי (כתנות אור לבעל פנים מאירות, על אסתר כאן).

שם. בחומת אנך מביא מספר זרע ברכ (ח"ג דף י"ב) "טעם למה לא הגידה... מפני שהיתה מכנסת שידה במקומה, ואחשורוש לא היה מדבר עם אסתר שאינה בת מלכים ולכן היתה יכולה להכניס שידה במקומה. כי הנה אמרו רז"ל (זוהר כי תצא רע"ו) שצריך לדבר עם אשתו שמא תתחלף בשידה משמע שאין לה רשות לשנות הקול כאשתו. ולכן בתחילה לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה דכיון דלא ידע שהיא בת מלכים אין מדבר עמה ויכולה להחליף שידה במקומה^(ט). ולכן בסוף כשהלכה לבטל גזרת המן היא מוכרחת להגיד שהיא ישראלית מזרע שאול המלך. וכיון שהיתה בת מלכים ידבר עמה ושוב אינה יכולה להכניס שידה שאין לה רשות לשנות הקול ומוכרחת להיות היא עצמה עמו כדי לדבר לו. ולכן אמרה ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי ותהיה אסורה למרדכי".

"אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה... ואת מאמר מרדכי אסתר עושה..." (שם). במקדש מלך (על זוה"ק כי תצא דף רע, א) מבאר: "כי אסתר הראשונה שבפסוק הוא השידה וכוונתה שהיתה מוכרחת מן הציווי והשבועה של מרדכי, ומאמר מרדכי אסתר עושה הוא הצדקת שהיתה אמנה דייליה..." ומבואר מדבריו שהשדה היא זו שלא גילתה לאחשורוש. וע"ש עוד.

"כאשר היתה באמנה אתו" (שם). ברוח חיים להחיד"א (דרוש לשבת זכור דרוש י') ביאר כאשר היתה באמנה בא לאפוקי אחשורוש שלא היתה אתו כי אם השדה. (וראה שם עוד דבר נפלא: "דאפשר דלקדושת מרדכי ואסתר גם כשהיתה אצל מרדכי מפרשת חלק הרע ומרדכי היה עם חלק הטוב לבד וז"ש כאשר היתה באמנה ר"ל בחלק הטוב... אמנה אתו בטוב לבד"):

"ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע את בגדיו וילבש שק ואפר..." (ד, א). בספר עמודיה שבעה (דף יא) מאריך לבאר שצרת המן באה מפני שנתחלפה אסתר בשדה והס"מ התלבש בהמן ע"ש, וכתב לבאר כאן המקראות, שמרדכי ואסתר חשבו שלא כדין עשו ולא היה להם להטריח קונם בפעולה זו של החלפת אסתר בשדה, וזהו 'ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר...' מרדכי ידע בשביל מה נעשה הגזרה הזאת שהוא היה הגורם בדבר, וכל כך למה ואומר ויקרע מרדכי את בגדיו, בגדיו דייקא, רצה לומר לפי שקרע והפריד מרדכי חלק הנקרא בגדיו מאסתר ונקט בגדיו ולא בגדה כי גם בגדה הוא בגדו כי היתה אשתו ולפי שראה שעל ידו באה תקלה לישראל לפיכך וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר וכו'.

(ט) וראה עוד מש"כ בפרק ב' כיצד לא הכיר בה.

"אל תדמי בנפשך... ריוח והצללה יעמוד ליהודים ממקום אחר" (ה, יג - יד). בספר זרע קודש (ראפשיץ קיט, ב) כתב²: "כי אמרו שהכניסתה לו שידית בדמותה בכל עת שהיתה נתבעת ממנו והיא לא נבעלה כלל מאותו רשע וזהו שהזהירה מרדכי אל תדמי בנפשך שתשלחי דמותך ואת לא תכנסי אצלו, כי אם החרש תחרישי בעת הזאת ותכניסי שידה במקומך יהיה הנס על ידי השידה שבדמותך כמו שמצינו בגמרא שהרבה פעמים נעשה נס על ידם (מעילה יז, ב) וז"ש ריוח והצללה יעמוד ליהודים אבל יהי' ממקום אחר, על דרך שאמר רשב"י שם כשהלך למלכות ובא שד לעשות להם נס אמר יבא הנס מכל מקום, אבל טוב יותר שיהיה מסטרא הקדושה ולא מסטרא אחרא שאינה מצד האחדות רק מסטרא דאל אחר, ולא מסטרא דאחד לבד וכאן שהיה הנס לכלל ישראל שקיימו וקיבלו התורה על ידי זה צריך שלא יהיה לסטרא אחרא חלק שאז ח"ו הדל"ת מאחד' יתהפך לרי"ש כי הסטרא אחרא נקרא אלהים אחרים וכשהיה ע"י השידה יהיה להס"א חלק בהנס על כן אל תדמי בנפשך כנ"ל שיהיה הנס רק מסטרא דקדושה לבד ולכן אמרה עתה כאשר אבדתי אבדתי ממך כי עד כאן לא נבעלה כלל לאחשוורוש רק עתה כדי שיהיה הנס מסטרא דקדושה הלכה אליו לצורך הצלת ישראל".

"ואת ובית אביך תאבדו" (שם). ראה דברי תורה מונקאטש (חלק א' אות צה) שביאר לפי הנאמר לעיל שנאמר לה שעכשיו לא תשלח את השדה, וה שנאמר כאן 'את ובית אביך תאבדו' לפימש"כ בספר חסידים (סימן רה) שהמתעסק בהשבעות השידים יכרת הוא וזרעו, וכאן כיון שאין צורך בהחלפה הרי 'את ובית אביך תאבדו'. כי אין היתר כעת לשלוח את השדה. ע"ש.

"וצומו עלי שלשה ימים... ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי" (ה, טז)³. ראה בחיד"א (חומת אנך אסתר פרק ב' אות ו') שלכן בקשה שיצומו שלשה ימים, א' על ההליכה בעצמה שהולכת אל המלך בלי שנקראה, ב' שתוכל להפריד החלק הרע מהטוב (כמשנ"ת שהשדה היה מחלק הרע של אסתר). והג' שלא ירגיש אחשוורוש בקולה שעד עכשיו היתה שדה (כי עד אז לא דבר עמה ממש שלא ידע שהיא בת מלכים), ואסתר היתה חושבת דחלק הרע שהיא מפרדת והיא שדה אין לה כח לשנות הקול כמותה, ולא שנא לה שדה דעלמא לחלק הרע שבה לכן לא הגידה שהיא בת מלכים שלא ידבר עמה. ועתה שהיא מוכרחת להגיד שהיא מזרע המלוכה ידבר עמה וצריכה היא אסתר כמות שהיא בכבודה להיות עמו. וגם יען שעתה הולכת ברצון מעצמה אעיקרא אפשר דלא יהיה לה כח להפריד הרע, ולכן אמרה כאשר אבדתי אבדתי, שחששה שתיאסר עכשיו, ואמנם לבסוף נצלה, שהושיט לה השרביט וחייה, וגם הפרידה הרע כמו שעשתה מקודם, וגם כשדבר עמה היה הקול מחלק הרע, ואין זה כשדה דעלמא כי כאן היה בבחינת אסתר בעצמה. ע"ש באורך.

"ויהי כראות המלך את אסתר מצאה חן בעיניו" (ה, ב). ביאר בשו"ת קריה הנאמנה (סימן מד) דלשון ויהי הוא צער, שהיה לאסתר צער שעכשיו ראה אותה ממש, ולכן כתוב מצאה חן בעיניו נשיאות חן ביותר כי ראה אותה ממש ולא את השדה.

(כ) ובספרים רבים הובא בשם המגיד מקאזניץ.

(כא). ראה בפרק ד' מש"כ. ולעיל בפרק זה על פרק ב' פסוק כ', ועל הגמ' מגילה טו, ב.

"בבואה לפני המלך" (ט, כה). בעבד המלך על אסתר (כאן) מביא בשם הגר"א ז"ל^(כב) שענין זה מרומז במגילת אסתר (ט, כה) "ובבואה" לפני המלך וגו', היינו שאלו שיש להם "בבואה" ולא "בבואה דבבואה" אותה שלחה לפני המלך, אבל היא עצמה נשארה בטהרתה.

ביאורים בגמרא

"מגנותו של אותו רשע למדנו שבחו שלא שימש ביום". (מגילה יג, א). וכתב בבן יהוידע (ועיין גם בבניהו כאן) שמן השמים היה דבר זה שעלה על לבו לנהוג כך, כי מפני שאסתר היתה מביאה שדה במקומה, וגילוי השדים בלילה הוא ראוי יותר מן היום, כי בלילה דרכם להתגלות. וביערות דבש ביאר לשון הגמ' ש'גנותו' היינו שלא זכה לשמש עם אסתר אלא עם השדה, למדנו שלא שימש אלא בלילה ולכן לא הכיר בה. וביאר לפי"ז מה שקשה למה מספרת הגמ' בשבחו.

"ביקש לטעום טעם בתולה טעם" (שם). בבן יהוידע הקשה למה ייעשה לו נס כזה ע"ש, ותירץ לפי"ז שכיון שהיתה השדה משמשת עמו "אם כן אין בזה השינוי חידוש היפך הטבע לשנות טעם הביאה כפי רצונו, כי השד טבעו להשתנות בכל רגע כאשר ירצה". ובספר משנת משה (בלוי, על מגילה כאן) דייק שלא נאמר שביקש לטעום טעם בתולה וטעם בה, אלא שטעם בעלמא, ומשום שלא היתה אסתר.

"מלמד שהיתה טובלת מחיקו של אחשוורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי". (יג, ב) עיין מש"כ לעיל פרק ב'. וביערות דבש ביאר כיון שכתב הזוהר שיש לבדוק באשתו קודם הזיווג אם שדה היא, ובפרט באסתר שהיתה שדה מתחלפת עימה היה לו למרדכי לבדוק אם לא שדה היא ולכן טבלה שהכישוף בטל במים, ובוה נתברר שהיא אסתר האמתית^(כג).

רש"י שם: "וטובלת - מחמת נקיות", ובספר ריח דודאים (למהרצ"א מדינוב, על מגילה, כאן) מדקדק לומר משכיבתו ולא אמר מבעילתו, כי היה שוכב אצלה אבל לא שימש עמה, ולכן היתה טובלת שלא תהא מאוסה לצדיק משכיבתו של אחשוורוש. וע"ע פרק ד' אות ב.

תוספות שם: "וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי - ואם תאמר והא לא הי' שם הבחנת שלש' חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה וי"ל שהיתה משמשת במוך".

וכתב בספר עבודת ישראל (פרשת זכור) וז"ל: "ואפשר דגם התוספות הסכימו כדעת המקובלים דהיתה משבעת לשידה במקומה, רק דשם הקליפה הוא מוך עיין בספר קינת סתרים מהגילאנטי^(כד)... ומרמז התוספות בלשונם בכוונה כנ"ל". ובשו"ת שאילת יעקב (פראגר, סימן יא) כתב: "ולולא דמסתפינא הייתי אומר דהתוס' כתבו בר"ת מ"ך היינו מעשה כשפים וכוונתם

כב). ולפלא שלא נמצא כן בשום מקום בשם הגר"א. ומצאתי רמז זה בבית לחם יהודה לרבי יהודה פתייה על כתבי האר"י שער מ"ט פרק ו'. ואולי מכאן בא הדבר ונתחלף בשם הגר"א.

כג). והרחיד"א בחומת אנך (אסתר ב, כ) כתב על זה: "עמו הסליחה דדוקא כשוף דהוא אחיות עינים כגון דף עץ דנדמה לחמור כמ"ש בש"ס זה מתבטל במים. אבל השדים עצמם הם נכנסים במים ואף במים יכולים להתהפך".

כד). הספר נקרא גם 'קול בוכים'. ולא מצאתי שם. רק מביא בפרק ג, כז ענין "סוד במו"ך שהתקינה לנדתה" אבל לכאורה לא מדובר שם על קליפה. וצ"ע.

כמ"ש בשם האר"י, וממילא לא נגע אחשוורוש באסתר ואין כאן צורך הבחנה... והמעתיקים תמורת מך כתבו מוך... וע"ש עוד מה שדן.

עניינים שונים

קושית הראשונים בסנהדרין (למה לא מקשה הגמרא והא אסתר גילוי עריות). ע"ד הגמ' הא אסתר פרהסיא הוא, ולמה לא מקשה והא גילוי עריות הואי (שהיתה אשת איש שהיתה נשואה למרדכי, וכמבואר במגילה יג, א), ורבים ביארו^(כ) משום לא היה שם גילוי עריות כלל, רק היה בפרהסיא ויש לחוש לחילול השם. וזה שתירץ אביי קרקע עולם היתה וליכא דלאו דחילול השם, ורבא משני הנאות עצמו שאני.

קושיית התוס' ביומא (למה לא גירש מרדכי את אסתר). וז"ל (יומא פב, ב ד"ה מה רוצח): "ותימא כיון דאיכא איסור מתה בביאת נכרי למה לא גירש מרדכי את אסתר בשעה שבאתה להצלת כל ישראל, ותירצו וי"ל דהיה ירא פן יודע הדבר למלך" ע"כ. וכתב בספר כתנות אור לבעל פנים מאירות וז"ל: "וזה דוחק דעל ידי גט יתפרסם שהיתה אשתו ובלא גט לא יתפרסם, אבל לפי זה מבואר שלא היה חושש כלל לזה, דנתן שידית במקומה ולא היה איסור אלא בפני חילול ה' שהיה בפרהסיא וכל העולם לא ידעו מזה, ועל זה משני אביי קרקע עולם היתה ורבא משני הנאת עצמו שאני מרדכי לכתחילה רצה לצאת לכל הדעות וציוה עליה אשר לא תגיד עמה ומולדתה ולא היה חילול ה' כלל ולא איסור עריות" (כתנות אור לבעל פנים מאירות על אסתר).

טעם שנקראת אסתר - והרמז בפסוק 'אנכי אסתר אסתר' ושגזירות המן היו בסיבת הסתרה. בספר עמודיה שבעה (עמוד ראשון דף יא-יב): "...ואנכי הסתר אסתיר וגו' דרשו רבותינו זכרונם לברכה בגמרא דחולין שכאן רמזה לנו התורה הגזירה והסתר פנים שהיה בימי אסתר ודרשו אסתר מלשון אסתיר וקשה מה ענין הנס הזה לכאן ולמה לא גילה לנו התורה הנס העיקרי שפדה ממות נפשם, ומבאר ענין הגזירה שהיה בימי אסתר שהמלאך השטן נתלבש בהמן לעשות נקמה בישראל בשביל ההיא קנאה שכסה הקדוש ברוך הוא את אסתר ומסר שדה במקומה בדיוקנא דילה והטעם שהרע לו לפי שכל עניינו הוא לערב קדש בחול וכשראה שכסה הקדוש ברוך הוא את אסתר נתלבש בהמן וגזר גזרות ומטעם זה גם כן אמרם אמרו רז"ל במגילה שעשה המן את עצמו לאלוה כי אחרי שהמלאך ההוא היה בקרבו תפש אומנותו, ונראה לי שכל זה גילה הקדוש ברוך הוא בתורה כאשר בא לגלות לנו הגזירה שיהיה בזמן אסתר גילה לנו גם כן כל עניינה וטעמה ואמר הכתוב אשר הוא בא שמה בקרבו רצה לומר אותו המלאך אל אחר בא שמה דייקא בקרבו של המן לעשות נקמה בישראל ובה ומצאוהו רעות רבות...^(כז). והחיד"א^(כח) הוסיף לבאר בזה עוד, שנרמז כאן, לרמז על ב' הסתרות, גם על הסתרתה כשהלכה באונס וגם על הסתרתה כשהלכה מרצון. ע"ש.

(כ). כתנות אור להפנים מאירות, ובאור ישראל (להמגיד מקאזניץ על תיקון, שם) ובשו"ת אבני נזר יו"ד קכט ועוד.

(כז). ובספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו מאמר חיקור דין (חלק ג' פרק ט') כתב: "כאסתר שדרשו בה הסתר אסתיר דאזדמנה שידה באתרה לגבי אחשוורוש...".

(כז). ועוד רבים. ראה במקדש מלך על הזוה"ק כי תצא עמ' רע"ו.

שם אסתהר. עוד רמז בספר שמן ראש (כץ) לפורים, שנקראת אסתר על שם אסתהר כמבואר במגילה (יג, א), וכל מה שיכלה להסתיר עצמה מפני שזה היה בלילה, וע"ש זה נקראת אסתהר (ולא רק 'הסתר' וכדו' ע"ש).

מה שנקראה גם הדסה וגם אסתר. בביאור הגר"א לספד"צ פרק ה' (הובא בליקוטי הגר"א מועדים - חנוכה פורים עמ' שמח) שלכן נקראה אסתר כי קודם לכן נקראה הדסה, וכעת נקראה אסתר. ובמשבצות זהב (וויס, אסתר ב, ז) 'הדסה היא אסתר' שהיה לה בחינה ומציאות נוספת שהיתה נסתרת בה, 'היא אסתר' חלק הרע, שעמו התחבר אחשוורוש.

טעם שנקראה המגילה 'אגרת'. טעם שנקראת המגילה אגרת בספר 'חושבי מחשבות' (פולק עמ' קז) כתב שלכן נקראת המגילה אגרת לרמז על השדה (שאגרת היא אחת מאמהות השדים).

הטעם למנהג התחפושות. כתב בשו"ת קריה הנאמנה (לרבי שמעון לאנגסאם ראב"ד מעליץ סימן מד): "ואפשר דמזה מצמיח מנהג ישראל בשמחת פורים בסעודת פורים לשנות מלבושיהם לרמז על אסתר המלכה".

לקרוא לבת על שם אסתר. ראה בספר כתר שם טוב (טהרני, ח"א ענף ב' אות יג ובהערות) שלכן אינן מניעה לקרוא לבת על שם אסתר ולא אמרינן שריע מזלה, כי נתחלפה בשדה ולא שלט עליה.

חילוק בין חנוכה לפורים בתקנת המשתה ושמחה. טעם שפורים נקבע למשתה ושמחה וחנוכה לא. וכתב בשו"ת דברי יציב (או"ח רפ"ג אות ד): "טעם הדבר לפי שהשתלשלות הנס היה ע"י יהודית שהוכרחה למסור עצמה... וכיון שלא היה לגמרי בדרך היתר לא תיקנו ימי משתה ושמחה. משא"כ בפורים שאסתר הכניסה שדה תחתה, ולזה שפיר תיקנו משתה ושמחה".

רמז מהקרוי. בקרובץ לפורים (שאצל ברכת השנים) איתא 'טמנה וסתרה מפרוע ירך' והוא רמז לזה.

השייכות בין החלפות השדה לתיקון חטא עץ הדעת. בספר בי חייא (הורביץ, פרשת בראשית) ביאר שהנה מצינו (חולין קלט, ב) מרדכי מן התורה מנין שנאמר מר דרור ומתרגמינן מרי דיכ, ואסתר מן התורה שנאמר ואנכי הסתר אסתיר. ובספר בני יששכר (מאמרי חודש אדר) ביאר ששורשם הוא בחוש הריח, שהוא החוש שלא נפגם בעץ הדעת, ולכן בהיותם בבחינה זו של קודם חטא עץ הדעת היו יכולים להפריד חלק הרע מחלק הטוב, ככחו של האדם קודם החטא, לפני שנתערבו בו כחות הרע. ע"כ.

[ובגוף הענין שהיה אז זמן לתיקון חטא עץ הדעת, ראה מחשבות חרוץ (אות כ') שהיה ראוי בזמן מרדכי ואסתר להיות גאולה שלימה, אבל דרויש בונה המקדש היה מעורב מטוב ורע, והוא הרע המעורב בכל אחד מצד אכילת עץ הדעת טוב ורע שחשבה לתקן. ואילו ניתקן היה הכל טוב והרע שאי אפשר להתהפך לטוב היה מתבער מן העולם לגמרי. ע"ש. הרי שאסתר חשבה לתקן אז חטא עץ הדעת. וראה גם בשל"ה (תצוה סט, ב) שחטא אדם הראשון היה צריך להתקן בגזירות המן ולכן נרמז שמו בפסוק 'המן העץ'].

ועוד חזון למועד אי"ה לברר עוד בענין התחלפויות שדים בבני אדם. ושם נבאר עוד בענין
אסתר ושרה ויעל והשייכות ביניהם.

